

Klimaatbeleid Nederland: Struisvogel of Stofzuiger?

Rob Roggema, Jusuck Koh & Andy van den Dobbelsteen

Klimaat en milieu bungelen al jaren onderaan de politieke agenda. Ondanks de recente bezoeken van Gore en Clinton, bij wie onze politieke elite maar al te graag aanschuift, gaan de discussies in de formatie van een nieuw kabinet over het generaal pardon, de hypotheekrenteaftrek en Uruzgan. Tegelijkertijd worden de effecten van klimaatverandering voor ons land betwist en gebagatelliseerd. Nu zelfs de captains of industry van ons land de handen ineen hebben geslagen kan het nieuwe kabinet toch niet achter blijven?

Stofzuiger

Vroeger veegde men stof op een blik met een veger. Na de introductie van stroom heeft men nog jaren getracht het stof het blik op te blazen. Tot ergens een slimme vogel bedacht dat het blazen moest stoppen en er beter gezogen kon worden: de stofzuiger was geboren. Met het klimaatbeleid is hetzelfde aan de hand. We trachten met man en macht stof op een blik te blazen: in ons geval heet dat het terugdringen van de CO₂-emissies en nadenken over dijkverzwaring, terwijl klimaatverandering stug doorzet. We steken onze kop in het zand voor de ingrijpender maatregelen die nodig zijn.

Struisvogelbeleid

De afgelopen regeerperiode heeft uitgeblonken in het formuleren van beleid, dat gericht is op het leveren van een, bescheiden, maar passende bijdrage aan het oplossen van het wereldwijde klimaatprobleem. Natuurlijk is dat van het allergrootste belang. Dat moeten we vooral ook blijven doen. En snel een beetje, want anders gaat het ons, volgens het rapport van Stern, klauwen met geld kosten. Maar er is ook nog iets anders aan de hand. De veranderingen in het klimaat zijn, naar verwachting, voorlopig niet meer te stuiten. Zelfs niet als we ons nationale klimaatbeleid op dezelfde leest blijven schoeien.

De effecten van klimaatverandering worden in verschillende hevigheden gepresenteerd. Van het KNMI, dat nog steeds uitgaat van een zeespiegelstijging van 35 tot 85 centimeter in de lopende eeuw, tot de Amerikaanse vereniging van geofysici, die voorspellen dat in 2040 de Noordpool 's zomers niet meer bedekt zal blijken met ijs. Ondertussen gaan in ons land de discussies louter over het ophogen van dijken, terwijl de badkuip die West- en Noord-Nederland heet steeds verder wegzakt. Als volleerde struisvogels trotseren we de toekomst.

Een onzekere toekomst vraagt om robuust beleid

Het wordt tijd dat we ons aanpassen aan de veranderingen die op ons af komen. Dat die veranderingen onzeker zijn is zeker, maar juist dat vraagt om robuuste maatregelen en dito beleid. Een fundamenteel debat over de werking van ons klimaatbeleid is noodzakelijk. Want dat we met ons CO₂-gerichte beleid en het ophogen van zes zwakke plekken in de kustverdediging grote risico's lopen lijkt wel zeker. Een robuust beleid bestaat minimaal uit twee componenten: een op klimaatverandering geënt ruimtelijk en economisch beleid en een gedifferentieerde en bestendige kustverdediging. Dat dit vraagt om onorthodoxe oplossingen is niet afschrikwekkend maar juist uitdagend. Dit zou een enorme innovatie in Nederland kunnen losmaken, meer dan het installeren van talrijke onderzoeksprogramma's die op het terrein van klimaatverandering en ruimte recentelijk zijn gestart.

Sturende werking

Het ruimtelijk en economisch beleid is voorlopig gescheiden van klimaatbeleid. We investeren in de Randstad omdat daar al de grootste economische concentratie te vinden is, de meeste mensen wonen en de meeste politieke besluiten worden genomen. Dat dit beleid niet gestoeld is op klimaatverandering kan worden geïllustreerd met het feit dat middels de Nota Ruimte ca. 100.000 nieuwe woningen kunnen worden gerealiseerd in de diepste polders van ons land. Op deze manier worden nodeloos 200.000 mensen blootgesteld aan overstromingsrisico's.

Als we eens uitgaan van het investeren in gebieden die als gevolg van klimaatverandering de minste risico's lopen of de grootste kansen bieden, dan ontstaat een nieuwe kaart van Nederland, die de grootste bevolkingsconcentraties huisvest in de veiligste gebieden, waarop als het nodig is grote delen van het land onder water kunnen lopen en daarmee geschikt zijn voor toeristime en natuurontwikkeling, waar nieuwe vormen van landbouw floreren dank zij de invloed van zilt water en langere groeiseizoenen.

Offensieve kustverdediging

Welke stijging van de zeespiegel ook waarheid wordt, dat een behoorlijke stijging ons deel zal zijn, lijkt evident. Bij een snelle stijging zal de verhoging van de dijken geen gelijke tred kunnen houden: te lange procedures en uitvoeringstermijnen. Dat de verhoging van dijken ook een heel kwetsbare oplossing is wordt duidelijk in het geval een sterk verhoogde dijk toch doorbreekt: een ramp van ongekende orde. Het probleem is ook niet die zeespiegelstijging van 35 cm tot enkele meters: de huidige dijken en duinen kunnen dat makkelijk weerstaan. Het werkelijke probleem ontstaat bij storm en springtij: dan is een gestegen zeespiegel ineens een groot risico. Door in deze extreme situaties de stormen kunnen worden afgedempt, behoeft de huidige kustverdediging nauwelijks aanpassing. Een gelaagde kustverdediging is de oplossing: een flexibeler en offensiever verdediging, die ons zeewaarts beschermen kan. De gedachten van de Commissaris van de Koningin van Groningen, Hans Alders, om een tweede rij Waddeneilanden aan te leggen ten noorden van de bestaande, moeten dan ook in dit licht worden gezien. Deze primair op natuurontwikkeling gerichte eilanden zouden in een extreme stormsituatie de hoogste pieken afvlakken. Overloopgebieden in de kustzone, zoals bijvoorbeeld het openen van oude zeearmen of het idee van Jón Kristinsson om atollen voor de kust te creëren, zouden tijdelijk een buitengewone zee-waterdruk kunnen opvangen. Dit neemt overigens niet weg dat bestaande eilanden moeten worden versterkt en dat zwakke plekken in de huidige verdediging moeten worden versterkt.

Stop de pompen!

Een creatieve aanpak is eveneens nodig voor andere gebieden: het binnenland komt onder steeds hogere waterdruk te staan door toenemende neerslag, afvoer van smeltwater en de al genoemde zeespiegelstijging. In dat licht gezien is juist *business as usual* fataal voor ons cultuurlandschap: het geforceerd drooghouden van poldergrond zal steeds meer energie kosten, hoge zandgronden laten verdrogen en veengebieden laten inklinken. Bij een veranderend klimaat worden onze problemen alleen maar versneld groter. Alleen een andere ruimtelijke aanpak doorbreekt deze vicieuze cirkel. Waarom bouwen we, met het huidige toekomstperspectief, juist onze diepste polders vol? Het getuigt van leiderschap

als onze nieuwe regering deze ontwikkelingen heroverweegt, de bemalingspompen stopt en voormalige zeebodems weer inzet voor waterbuffering. Op dat water kan geëxperimenteerd worden met wonen, werken, recreëren en boeren op het water. Onder drijvende landbouw hoeft het grondwater niet bemalen te worden tot enkele decimeters onder maaiveld, het peil is dan immers altijd constant? Futuristisch? De Azteken deden het zes eeuwen geleden ook al. Nederland kan mondiaal het voortouw nemen en marktleider worden op het gebied van 'bouwen in water'. Dát is economische ambitie!

Dijkdoorbraak noodzakelijk

Het zal uit ons betoog duidelijk zijn dat een onorthodoxe benadering van de problematiek van klimaatverandering noodzakelijk is om ook goed voorbereid te raken op meer extreme scenario's. Daarvoor is echter een politieke dijkdoorbraak nodig. Immers, een bestaande organisatie is niet gewend schoksgewijze veranderingen zoals die in het klimaat zullen gaan optreden, te ondergaan. Sterker nog, op het moment dat fundamentele veranderingen vereist zijn, is een dergelijke organisatie geneigd dezelfde beslissingen te nemen als in het verleden. Daarmee worden nieuwe problemen voorzien van oude oplossingen: we blijven stof op het blik blazen. En welk moment is meer geschikt voor een politieke dijkdoorbraak dan het moment waarop een nieuw kabinet wordt gevormd?

Een klimaatgestuurd regeerakkoord

Op basis van een overzichtelijke klimaatanalyse van Nederland zouden de volgende punten minimaal in het regeerakkoord moeten worden opgenomen:

1. Opzetten van een creatief en strategisch denk- en ontwerpteam, dat werkt aan de uitwerking van innovatieve ideeën.
2. Herbezinning op de investeringsstrategie van Nederland, van een ruimtelijk-economisch model naar een klimaatgestuurde strategie: daar investeren waar het rendement het hoogst is en de kans op economische schade het laagst is.
3. Benoemen van een aantal onorthodoxe voorbeeldprojecten die inzicht kunnen bieden in de omgang met een stijgende zeespiegel, de opwarming van Nederland en het veranderende weerbeeld.

Het klimaat kan dé stuwende motor worden voor een veilige toekomst en nieuw economisch elan van Nederland: een stofzuiger in plaats van een struisvogel.

Ir. Rob Roggema is Manager Strategie & Omgevingsbeleid, Provincie Groningen
Prof.dr. Jusuck Koh is hoogleraar Landschapsarchitectuur aan de universiteit van Wageningen

Dr.ir. Andy van den Dobbelaar is universitair docent Climate Design aan de TU Delft